

جلسه دوم

فارسی

ساختار و اقسام
فعل

« اقسام فعل از نظر ساختمان »

فعل ساده: بعضی از فعل ها از یک کلمه درست شده است.
مانند :

نیما امروز به خانه مادر بزرگش رفت. (رفت: فعل ساده)

فعل مرکب: بعضی از فعل ها از دو یا چند کلمه درست شده اند که به آن ها فعل مرکب می گویند .

مانند: پرندگان در آسمان پرواز می کنند.

(پرواز می کنند: فعل مرکب)

نکته : راه تشخیص فعل ساده از مرکب:

بین دو کلمه ی آخر، (را) قرار می دهیم. اگر عبارت معنی دهد فعل ساده و اگر معنی ندهد فعل مرکب است. مانند:

شهرزاد غذا خورد. (شهرزاد غذا را خورد)

خورد فعل ساده

علی زمین خورد. (علی زمین را خورد)

زمین خورد فعل مرکب

با توجه به هر جمله، فعل کدام ساده و کدام مرکب است؟

۱) رویا غصه خورد.

۲) ژاله جاده ساخت.

۳) فرامرز گول خورد.

فعل جمله های ۱ و ۳ مرکب و فعل جمله ۲ ساده است.

شناسه ی فعل

شناسه در واقع وسیله ی شناخت شخص های فعل است.

شناسه ها دو دسته هستند:

شناسه های جمع

اول شخص _____ یم

دوم شخص _____ ید

سوم شخص _____ ند

شناسه های مفرد

اول شخص _____ م

دوم شخص _____ ی

سوم شخص _____ د

نکته: به اول شخص مفرد، گوینده، به دوم شخص مفرد،

شنونده، به سوم شخص مفرد، غایب، به اول شخص جمع

گویندگان و به همین ترتیب ... می گویند.

انواع بن (ریشه):

بن فعل: جزء ثابت و اصلی فعل که مفهوم انجام کار یا روی

دادن حالتی را بیان می کند، بن فعل می گویند.

بن ماضی

بن مضارع

هر فعل دو ریشه یا بن دارد.

بن ماضی:

برای پیدا کردن بن ماضی باید تصور کرد که آن فعل دیروز یا در گذشته انجام شده است. سپس شناسه را از آخر آن حذف می کنیم. به باقی مانده ی کلمه، بن ماضی می گویند.

مانند: می روی — من دیروز رفتم — رفتم (م را حذف

می کنیم) رفت (بن ماضی)

بن مضارع

برای پیدا کردن بن مضارع آن فعل را به صورت امری یا دستوری بیان کنید. سپس حرف (ب) را از ابتدای آن بردارید. به آن چه باقی می ماند، بن مضارع می گویند.

مانند: می خوانند — بخوان (ب را حذف می کنیم)

خوان (بن مضارع)

نکته: برخی از مصدرها یی که بن مضارع آن ها با

حرف (آ) شروع می شوند عبارت اند از:

آلودن، آمرزیدن، آویختن، آموختن، آزمودن، آوردن

مثال: می آویزم — بیاویز («ب» و «ی» را حذف می کنیم) —

آویز (بن مضارع)

انواع فعل ماضی

ماضی ساده: بن ماضی + شناسه (م، ی، -، یم، ید، ند)

(شکست + ند = شکستند)

ماضی نقلی: بن ماضی + ه + (ام، ای، است، ایم، اید، اند)

(شکست + ه + ایم = شکسته ایم)

ماضی استمراری: می + بن ماضی + شناسه ها

(می + شکست + ید = می شکستید)

ماضی التزامی: بن ماضی + ه + باش + شناسه ها

(شکست + ه + باش + د = شکسته باشد)

ماضی بعید: بن ماضی + ه + بود + شناسه ها

(شکست + ه + بود + ی = شکسته بودی)

انواع فعل مضارع

مضارع اخباری: می + بن مضارع + شناسه ها

(می + شکن + د = می شکنند)

مضارع التزامی: ب + بن مضارع + شناسه ها

(ب + شکن + ند = بشکنند)

۱- کدام گزینه از زمان گذشته صحبت به میان نمی آورد؟

(۱) رشته های بید بن از هم گسیخت

(۲) انوار علوم و گنج حکمت خواهی

(۳) کاج همسایه گفت با تندی

(۴) بدو گفتم آخر تو را باک نیست

۲- در مصراع « چو آتش دود کرد و شعله سرداد » فعل ها

چندم شخص هستند ؟

(۱) سوم شخص جمع - سوم شخص مفرد

(۲) سوم شخص مفرد - سوم شخص مفرد

(۳) اول شخص مفرد - سوم شخص جمع

(۴) اول شخص جمع - سوم شخص مفرد

۳- کدام یک از فعل های زیر می تواند هم مفرد و هم جمع

باشد؟

۱) برمی داشت

۲) می شکستی

۳) خورده بود

۴) می خندید

۴- کدام یک از گزینه های زیر درست نیست؟

(۱) شنونده _____ دوم شخص مفرد

(۲) گویندگان _____ دوم شخص جمع

(۳) گویندگان _____ اول شخص جمع

(۴) غایبان _____ سوم شخص جمع

۵- با توجه به بیت زیر زمان و شخص فعل کدام است؟

« در بسته ی جهان را به جهانیان گشودی »

۱) ماضی - سوم شخص مفرد

۲) مضارع - سوم شخص مفرد

۳) ماضی - دوم شخص مفرد

۴) مضارع - دوم شخص مفرد

آموزش مفعول

مفعول: کسی یا چیزی که کار بر او واقع شده باشد. مفعول

بیش تر مواقع قبل از (را) می آید.

مانند: شکارچی ببری را در اطراف ماشین دید. (ببر: مفعول)

نکته: در بعضی از جمله ها مفعول بدون حرف (را)

می آید. که باید کاملا دقت شود.

مانند: ما دانش آموزان، وظایف سنگینی بردوش داریم.

(وظایف سنگینی: مفعول)

راه شناخت مفعول :

از رابطه ی زیر استفاده کنید:

چه چیزی را یا چه کسی را + فعل جمله + ؟

مانند: پدرم بذر هویج را در باغچه کاشت.

چه چیزی را کاشت؟

(بذر هویج را) _____ بذر هویج، مفعول

فعل های لازم (ناگذر): فعلی است که معنی آن با فاعل کامل

می شود و به مفعول نیازی ندارد.

نکته: مهم ترین فعل های لازم (ناگذر) عبارتند از: افتاد،

پرید، پوسید، ایستاد، پژمرد، جهید، جوشید، چرخید، چکید،

جنید، خندید، خوابید، دوید، رفت، زیست، لرزید، وزید،

ماند، آمد، ترکید، پلاسید، ترسید، خروشید، درخشید،

لغزید، نالید، و...

فعل متعدی (گذرا): فعلی است که برای کامل شدن، علاوه

بر فاعل به مفعول هم نیاز دارد.

نکته: مهم ترین فعل های متعدی (گذرا) عبارتند از:

خندانند، آمرزید، افکند، اندوخت، برد، بست، پسندید،

گذاشت، کند، آفرید، افشانند، انداخت، باخت، برید، پرستید،

فرستاد، نوشت، کاشت، دوخت، گزارد، گزید، شنید، تراشید،

پاشید و....

راه تشخیص فعل لازم از متعدی:

به ابتدای فعل مورد نظر، (چه چیز را) و یا (چه کسی را)

اضافه می کنیم. اگر عبارت معنی بدهد فعل متعدی است و

در غیر این صورت فعل لازم است.

فعل های دو وجهی:

بعضی از فعل ها بیش تر از یک معنی دارند و به همین دلیل گاهی به صورت لازم و گاهی به صورت متعدی به کار می روند.

نکته: مهم ترین فعل های دو وجهی عبارتند از: گسستن،

شکستن، دریدن، پختن، سوختن، بپریدن، افروختن، افزودن،

ریختن، گداختن

مثال: ورق سوخت (لازم) – ظلم کاشانه را بسوخت (متعدی)

۶- فعل کدام مصدر لازم (ناگذر) است ؟

۱) کز آن سنگ خارا رهی برگشود

۲) میان دو تن آتش افروختن

۳) ز کوششش به هر چیز خواهی رسید

۴) یکی روبهی دید بی دست و پای

۷- با توجه به بیت زیر مفعول کدام است؟

« ما را به رخت و چوب شبانی فریفته است

این گرگ سال هاست که با گله آشناست »

(۲) گله

(۴) ما

(۱) گرگ

(۳) رخت

۸- (را) در کدام گزینه با بقیه تفاوت دارد؟

۱) لوکوموتیو واگن ها را به دنبال خود می کشد.

۲) من نتیجه را به امام گزارش دادم.

۳) میراث خود را گرامی بدارید.

۴) لقمان را گفتند: ادب از که آموختی؟

۹- در عبارت «مرا زد» مفعول کدام است ؟

(۱) او

(۲) مرا

(۳) من

(۴) مفعول ندارد.

۱۰- کدام فعل بدون مفعول نوشته می شود؟

۱) پرورش می دهند.

۲) ترک می گویند.

۳) برگزار می شود.

۴) بازسازی می کنند.